

5. **Гуржій І. О.** Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років XIX ст. / І. О. Гуржій. – К., 1968.
6. **Донік О. М.** Соціокультурний вимір підприємництва в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. М. Донік // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 49–55.
7. **Лазанська Т. І.** Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики XIX ст.) / Т. І. Лазанська. – К., 1999.
8. **Москалюк М. М.** Розвиток переробної промисловості у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX століття / М. М. Москалюк. – Тернопіль, 2009.
9. **Нестеренко О. О.** Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці XIX – на початку XX ст. / О. О. Нестеренко. – К., 1952.
10. **Ніколаєва Т. М.** Внесок підприємців України в розвиток системи початкової освіти в останній третині XIX – на початку XX ст. / Т. М. Ніколаєва // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К, 2008. – № 15. – С. 305 – 313.
11. **Подолінський С.** Ремесла і фабрики на Україні / С. Подолінський. – Женева, 1880.
12. **Струмилин С. Г.** Очерки экономической истории России и СССР / С. Г. Струмилин. – М., 1966.
13. **Туган-Барановский М. И.** Русская фабрика в прошлом и настоящем: Историческое развитие русской фабрики в XIX веке. Историко-экономическое исследование / М. И. Туган-Барановский. 2-е изд., доп. – СПб., 1900. – Т. 1
14. ЦДА України в м. Києві. – Ф. 442 «Канцелярія київського, подільського і волинського генерал-губернатора», оп. 534, спр. 80. – 1881 р.

Надійшла до редколегії 30.12.2010

УДК 94 (477) (09)

М. В. Остропольська

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МИХАЙЛО ПАВЛИК І ЛЕСЯ УКРАЇНКА: ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Проаналізовано особливості культурно-інтелектуальних зв'язків М. Павлика з Лесею Українкою у контексті культурних, суспільно-політичних, економічних процесів, що відбувалися наприкінці XIX – початку XX ст. в Україні.

Ключові слова: М. Павлик, Леся Українка, «Народ», Галичина, культурно-інтелектуальні зв'язки, Наддніпрянщина, соборність.

Проанализированы особенности культурно-интеллектуальных связей М. Павлыка с Лесей Украинкой в контексте культурных, общественно-политических, экономических процессов, которые происходили в конце XIX – начала XX ст. в Украине.

Ключевые слова: М. Павлык, Леся Украинка, «Народ», Галичина, культурно-интеллектуальные связи, Надднепрянщина, соборность.

The specialties of cultural and intellectual relations between M. Pavlyk and Lesya Ukrainka in the context of cultural, social and political, economic processes which took place at the end of XIX – the beginning of the XX century in Ukraine are analysed.

Key words: M. Pavlyk, Lesya Ukrainka, «Narod», Galichina, cultural-intelektualnye communications, Naddneprjanshchina, unity.

Як відомо, в останні десятиліття XIX ст. унаслідок переслідувань царизмом українофілів-громадівців у Наддніпрянщині, центром національно-визвольного руху стали західноукраїнські землі. За всіма ознаками народ-

ницький рух 60–90-х рр. XIX ст. відповідав культурно-політичній стадії національного відродження. Вагомий вплив на втілення ідеї соборності України справили культурно-інтелектуальні зв'язки відомих діячів із Західної та Наддніпрянської України М. Павлика та Лесі Українки.

Слід зазначити, що Михайло Павлик (1853–1915 рр.) і Леся Українка (1871–1813 рр.) – були представниками однієї історичної доби, хоча, формування їхніх світоглядів відбувалося в різні історичні періоди (М. Павлик був старший на вісімнадцять років), у своєрідних умовах двох різних країн, до яких входили тоді українські землі. Це, звичайно, не могло не позначитися на їхньому світосприйманні і не породити деяких ідейних розходжень. Проте, на особисті стосунки це аж ніяк не впливало. Для Лесі Українки М. Павлик – видатний український публіцист, письменник і мислитель – був старшим товаришем, одним з тих її найближчих друзів, які допомогли поетесі не тільки визначити свій шлях, але й послідовно ним йти [11, с. 220].

Постаті М. Павлика та Лесі Українки знайшли певне висвітлення в історіографічній традиції. Це, передусім, такі дослідники, як С. Злупко [1], М. Куликов [3], М. Нестерук [8], В. Полек [11]. Ці автори намагалися частково показати культурно-інтелектуальні зв'язки двох митців. Однак, на цих дослідженнях позначилася пануюча на той час радянська ідеологія, унаслідок чого потрібно критично аналізувати дані праці. Серед сучасних досліджень слід виділити кандидатську дисертацію В. Костюка, в якій було показано гендерну проблематику творчості М. Павлика на прикладі діяльності Лесі Українки та інших письменниць того періоду [2]. Особливості культурно-інтелектуальних зв'язків М. Павлика та Лесі Українки ще не були предметом поглибленого дослідження. Саме тому існує необхідність подальшого вивчення даної проблематики.

Джерельною базою статті є опубліковані листи Лесі Українки до М. Павлика та М. Павлика до М. Драгоманова. Завдяки цим джерелам можемо поглибити знання про культурно-інтелектуальні зв'язки між двома митцями. Оригінали цих листів знаходяться в інституті літератури ім. Т. Шевченка Національної академії наук України. У Відділі рукописів збереглося 74 листи поетеси до М. Павлика, які подано за автографом (ф. 101, № 306). Це листування умовно можна поділити на два періоди: 1891–1895 рр (38 листів) та 1898–1907 рр. (36 листів) [5, с. 453].

Об'єкт розвідки – інтелектуали М. Павлик та Леся Українка у їх культурно-інтелектуальній взаємодії зазначеного періоду. Предметом дослідження є зародження і розвиток сутності та особливостей культурно-інтелектуальних зв'язків М. Павлика з Лесею Українкою наприкінці XIX – початку XX ст.

Мета роботи – з'ясування характеру та особливостей культурно-інтелектуальних взаємовпливів М. Павлика та Лесі Українки зазначеного періоду.

Наукова новизна даної статті полягає у тому, що ідейні взаємозв'язки М. Павлика з Лесею Українкою досі ще не були предметом системного вивчення. Завдяки зібраним та проаналізованим матеріалам можна розкрити особливості та значення культурно-інтелектуальних зв'язків М. Павлика та Лесі Українки задля поширення ідеї соборності України. На нашу думку, доречно зробити декілька термінологічних застережень. Культурно-інтелектуальні зв'язки – контакти, котрі сприяють взаємному культурному збагаченню осіб, між якими вони відбуваються та піднесенню їхнього інтелектуального рівня. І з цього погляду до них можна зарахувати навіть побутові контакти, що відповідають зазначеним критеріям. Таким чином, особливості культурно-інтелектуальних зв'язків між М. Павликом та Лесею Українкою умовно можна класифікувати як *суспільно-політичні, літературно-публіцистичні та побутові*.

Знайомство цих двох визначних постатей відбулося тоді, коли Леся Українка разом з матір'ю їхали до Відня (оперувати ногу письменниці мав відомий віденський хірург – професор Більрот). Дорогою до Відня Леся з матір'ю зупинилася у

Львові (1–5 лютого 1891 р.). Вони мешкали в «Європейському готелі» на Марійській площі, № 4 (зараз площа А. Міцкевича). Мати й дочка побували у гостинному домі відомого педагога й етнографа В. Шухевича – автора монументальної «Гуцульщини». Запрошували їх у гості й інші сім'ї. Але найчастіше зустрічалися вони з сім'єю Франків, де й познайомилася Леся Українка з Михайлом Павликом. Саме ці зустрічі й започаткували їхню сердечну дружбу [8, с. 143]. З першого короткого знайомства народилася і зміцніла дружба двох письменників.

Про Львів і Галичину, де жив М. Павлик, Леся Українка чула змалку. У Галичині, що перебувала під владою Австро-Угорщини, були дещо більші можливості для друкування українського слова, ніж у Російській імперії. У Львові виходили літературні журнали, куди посилали свої твори й наддніпрянські письменники. Саме завдяки таким політичним обставинам у країні розпочалася дружба двох визначних митців України – М. Павлика та Лесі Українки.

Перший напрям їхньої взаємної діяльності – *суспільно-політичний*. Як відомо, у 90-х рр. XIX ст. національний рух на західноукраїнських землях вступив у політичну стадію розвитку. Саме там, дещо раніше, ніж у підросійській Україні, на ґрунті діючих суспільно-політичних течій почалася політизація українського національного руху, створення перших політичних партій, формування їхніх програм, ідеї самостійної України. Національна ідея вийшла за межі інтелігентського середовища і стала активніше проникати у широкі маси. Це створило умови для формування масового політичного руху з сильним національним забарвленням. Першою такою партією стала заснована 1890 р. у Галичині Русько-українська радикальна партія (РУРП) на чолі з М. Павликом та І. Франком. У своїй діяльності радикали прагнули поєднати соціалізм з українськими національними проблемами, захистом інтересів селян та національних інтересів українців Галичини. Уперше в історії українського руху вони висунули й аргументували постулат політичної самостійності України.

Під час перебування у Львові Леся Українка, глибше ознайомилася з галицьким політичним і літературним середовищем, виробила власний погляд на діяльність політичних партій, напрями літературних журналів. Вона була солідарною з програмою Українсько-руської радикальної партії. Як наслідок, це дало підставу М. Драгоманову зробити висновок, який він виклав у листі до М. Павлика від 22 березня 1891 р.: «Обидві розкусили до дна галицьке народовство й ентузіастично стають на наш ґрунт. Будемо мати гарячих двох адвокатів, таких, яких я навіть не ждав» [10, с. 137–138].

З листів М. Павлика до Лесі Українки письменниця знала про становище у Галичині та Буковині, ліве крило організованої у 1890 р. партії радикалів, очолюване М. Павликом та І. Франком, де була проавстрійська орієнтація та сподівання на українську автономію як своєрідний політичний максимум у державницьких прагненнях. Русько-українська радикальна партія боролася за розширення і зміцнення зв'язків Галичини та Буковини з усією Україною. У цьому контексті варто наголосити на прогресивності думок інтелектуала М. Павлика, який досягнув необхідності соборності України, що практично реалізовувалася через встановлення тісних ідейних взаємозв'язків із діячами не тільки Західної України, але й Наддніпрянщини, зокрема із Лесею Українкою.

Ліве крило радикальної партії, на чолі з М. Павликом, у своїх друкованих органах «Народ» і «Хлібороб» рішуче виступало проти політики Австро-Угорщини щодо українських земель. Леся Українка активно підтримувала М. Павлика у критиці недемократичної політики Австро-Угорщини стосовно українського населення. Так, у Болгарії вона написала у «Народі» статтю «Безпардонний патріотизм», де викрила ворожу діяльність партії народовців стосовно українського народу [3, с. 84].

Можна стверджувати, що письменниця гостро критикувала політичну млявість, ідейну однобокiсть радикального руху. Вона закликала встановити тверду дисципліну серед членів партії, виробити чітку тактику і ширше ставити суспільні проблеми, зокрема, вважаючи, що питання емансипації жінки, визволення селянства повинні розв'язуватися у тісному зв'язку з цілковитим визволенням народу з-під пануючої влади [1, с. 14].

У той же час, не можна однозначно стверджувати, що стосунки між М. Павликом та Лесею Українкою були завжди гармонічними. Безперечно, були у них ідейні розходження. Так, перед виборами 1895 р. у Галичині Леся Українка постійно вимагала від М. Павлика покінчити з чварами у радикальній партії і готуватися до виборів об'єднаними демократичними силами. Дізнавшись, що М. Павлик допустив опублікування у журналі «Народ» низки статей ліберального напрямку, написаних представниками правого крила радикальної партії, вона обурилася. Про це свідчить її лист до М. Павлика від 8 червня 1895 р.: «Ні, справді, хіба ж це стаття, оте, що Лукіянович намазав? Ваші оборонні речі, як Ви знаєте, зробили на мене недобре враження (але не в тій часті, де про соціал-демократію польську), ну, а це вже просто «из рук вон» – в доказах туман і плутанина, а ясно тільки те, що він хоче втоптати Вас в болото. Я не бачу жодної кончності друкувати самому проти себе таку пакость. Це вже занадто сильно, так не довго й до самосожигання дійти. Я думаю, що така лайка між радикалами може досягти тільки того, що мужики заплутаються в лабіринті ваших чвар, а «вороженьки навтішаються». Шкода, що я не була при Вас, я думаю, що, може, мені вдалося б відрадити Вас від друкування таких штук» [5, с. 305].

Щодо *літературно-публіцистичної* взаємодії, то слід відмітити, що М. Павлик був надзвичайно вражений талантом письменниці, ще не знаючи її особисто. У рецензії на «Перший вінок» він був захоплений поезією Лесі Українки [9, с. 42–50]. Про те, що Леся Українка справила неабияке враження на М. Павлика читаємо у його листі від 6 лютого 1891 р. до М. Драгоманова: «Недавно була тут Ваша сестра з дочкою... Леся так просто ошоломила мене своїм образованием та тонким розумом. Я думав, що вона тільки в крузі своїх поезій, аж воно далеко не так. На свій вік це геніальна жінка. Тим більш жаль, що, бідна, не живе, а мучиться. Що би то чоловік дав, якби такій людині помочи. Та ба, на це мало й з богом битися!.. Ми говорили з нею дуже довго, і в кожному її слові я бачив розум та глибоке розуміння поезії, освіти й людського життя. Дуже би цікаво й корисно, якби її поезія й інші літературні праці (до котрих вона, по-моєму, спосібна) перейшли на соціальне поле» [10, с. 121].

У зв'язку з тяжкою хворобою М. Драгоманова Леся Українка протягом травня 1894 – серпня 1895 рр. жила у Болгарії, але не поривала контактів з М. Павликом. Саме живучи у Болгарії, в родині Драгоманових, спілкуючись листовно й безпосередньо з українськими громадськими діячами, Леся Українка студіювала багато суспільно-політичної і художньої літератури (бібліотека М. Драгоманова була виділена Лесі). «Кращого помешкання для мене не могли видумати! Задумайте собі – чотири стіни книжок та ще яких», – писала вона М. Павлику [12, с. 167]. Відомо, що у цей період М. Павлик запропонував Лесі Українці стати членом журналу «Народ». Про це свідчить лист Лесі Українки до М. Павлика від 12 лютого 1895 з Софії: «Щодо членства, то я ще сього не зважила, у всякім разі, я надіюсь бути фактично його членом, коли не формально. Я не знаю й так, чи не завдадуть мені прикрошів добрі люди на повороті додому. Врешті, ще побачимо. Ви розумієте, що я не «страха ради» роздумую, а ради практичних причин, я б не хотіла в'язати собі руки більш, ніж вони вже зв'язані» [5, с. 278]. У Болгарії вона надрукувала у «Народі» статтю «Безпардонний патріотизм», де викривала ворожу суть діяльності партії народовців стосовно українського народу [3, с. 84].

Леся Українка з великою повагою і розумінням ставилася до громадської, журналістської діяльності свого старшого друга, поширювала в Україні редаговані ним журнали «Народ» і «Хлібороб», раділа, що ці видання здобувають широку аудиторію. А коли постала загроза закриття цих органів (за браком грошей), Леся Українка звернулася до громадськості Наддніпрянщини із зверненням, відомим зараз під умовною назвою «Лист до товаришів», у якому закликала підтримати журнали, що їх видавали М. Павлик і І. Франко: «Орган радикальної партії «Народ» при всіх своїх хибах (і тут не без нашої вини) є все-таки єдиний часопис на українській мові, де можлива одверта розмова про наші громадські питання та подавання фактів з життя нашого народу, незалежно від всякої «тонкої політики», без огляду на різних «їх благородій». А коли загине «Народ», то хто знає, як довго прийдеться ждати нової часописі та тинятись по різних «чужих хатах»; вже ж тяжче засновати нову газету, ніж підтримувати давнішу» [3, с. 85–86]. Надсилаючи М. Павлику 11 (23). 01. 1895 р. «Листа до товаришів», вона просила передати його А. Г., маючи на увазі М. В. Ковалевського. «А він щоб пустив його в Києві між тими товаришами, яких він стрівав у мене, надто під кінець мого пробування там. Тільки не так званій «Літературній громаді», там занадто різношерстий народ, і мене з ним більш спогади зв'язують» [12, с. 169]. Але цей пристрасний виступ не було надруковано. Уперше він побачив світ у 1956 р.

Активно підтримуючи тісні контакти з М. Павликом, Леся Українка хотіла за його підтримки написати для журналу «Народ» серію нарисів під загальною назвою «Волинські образки». Але, на жаль, вони не зуміли здійснити цей задум. Так, було написано лише один нарис із цієї серії – «Школа», який М. Павлик опублікував у журналі «Народ» за 1895 р. під № 3–4 [4, с. 17]. У листі до М. Павлика від 3 лютого 1895 р. поетеса писала: «Посилаю Вам обіцяну роботу, властиве, початок її. Коли Вам такі речі годяться, то я згодом ще надішлю два-три подібні нариси, що мають іти під тою ж назвою («Волинські образки»), на сей раз буде одного» [5, с. 276].

Згодом частота їхньої переписки знижувалася, тим самим зменшувалася динаміка культурно-інтелектуальних зв'язків. Про це свідчить лист Лесі Українки до М. Павлика від 14 липня 1898 р.: «От і знов я пишу до Вас – через три роки... Не раз хотіла раніше писати, та одно, що не знала куди, а друге, що обставини не сприяли відновленню перерваного листування» [7, с. 56]. Через хворобу Леся Українка не могла приділяти належної уваги такій обтяжливій для її здоров'я практиці як листування. Звичайно, переписка продовжувалася, але не з тією інтенсивністю та й скоротилася кількість адресатів.

Наступний напрям взаємодії М. Павлика з Лесею Українкою – *побутові контакти – спілкування на рівні повсякденності, яке перемежовувалося з інтелектуальними контактами*. Для нас цікавим є лист-відповідь на запрошення Лесі Українки в гості до М. Павлика (приїзд з Болгарії) від 3 червня 1895 р.: «Ви мені наказуєте непримінно заїхати до Львова, бо інакше не простили би мені. А я не знаю, чи прощати Вам цю фразу. За кого Ви мене приймаєте, пане добродію? Видно, що Ви звикли мати діло з усякими «наймолодшими». Дозвольте намити Вам голову за це. Я, богу дякувати, ще не забула, що значать слова: інтерес громадський, слово честі, дружба. От Вам як! Так уже прощаю Вам на цей раз, спогадавши, що Ви ж мене так гречно в свою хату закликаєте. Як буду у Львові, скористаю з Ваших запросин» [5, с. 304]. Звичайно, така відповідь Лесі Українки на ідейні стосунки з М. Павликом не вплинула, а, навпаки, М. Павлик ще більше почав поважати Лесю. Повернувшись з Болгарії, Леся Українка 15–18 серпня 1895 р. зупинилася у Львові. Мешкала вона у будинку М. Павлика на вулиці Сокола, 1; була гостем його матері. Обговорювала з М. Павликом справу видання творів М. Драгоманова, обіцяла йому всебічну допомогу в цьому заході, взяла

на себе обов'язок розшукати у бібліотеках Києва потрібні тексти й допомогти у складенні бібліографії [8, с. 144].

Ідейні розходження між Лесею Українкою та М. Драгомановим були причиною відмови письменниці від пропозиції М. Павлика зайнятися виключно впорядкуванням архіву М. Драгоманова. Так, поетеса писала М. Павлику, що хотіла б витратити свій час і сили на те, щоб провадити дійову, корисну для народу роботу й боротьбу, а не для того, «щоб стати тільки консерваторкою паперів» [7, с. 233].

Для нас є цікавою стаття В. Полека, де автор цитує слова Лесі Українки: «Гриневецький (знайомий з Відня) сміявся з симпатії Павлика до мене, а ще гірше сміявся, коли я сказала, що то симпатія взаємна». Про Лесю Українку з М. Павликом залишилися цікаві спогади Лесина мати: «Бачились з Павликом і Франком. Павлик і Франко тоді багато декламували з російських поетів. З Франком і Павликом говорили про дрібні видання. Просили вони дозволу друкувати збірочку Лесиних поезій і дістали від нас на це згоду» [8, с. 220].

Як зазначає В. Костюк, Леся Українка спілкувалася з М. Павликом не тільки про політичну, соціально-економічну обстановку на Наддніпрянщині, але й про рівні права жінок і чоловіків [2, с. 17].

Безперечно, творчі стосунки М. Павлика та Лесі Українки відзначалися своєрідною принциповістю, відвертістю та щирістю. Так, у листі до М. Павлика від 22 червня 1891 р. з Євпаторії Леся писала: «Пригадала собі те, що Ви писали про повість «Жаль», добре, що з Вас такий одвертий критик, бо з такими людьми тільки й можна як слід говорити. Але я не у всьому з Вами згоджуюсь: мені здається, що тема не єсть так далека для автора, як Ви думаєте, бо ... Ви не сподівались такої теми і для Вас вона не досить далека або просто нецікава. Що залежить до виконання, то певне, що воно далеко не бездоганне, але ще там мусить чимало поправитися» [5, с. 91].

Розгляд культурно-інтелектуальних зв'язків є гарним прикладом як галицької та наддніпрянської інтелектуали спільно працювали на ідею соборності України. Для нас є вельми важливим те, що навіть за тих складних умов, які існували у Галичині та Наддніпрянській Україні на той час, представники двох регіонів підтримували тісні контакти, зустрічалися, листувалися. Саме ці взаємини були практичним втіленням ідеї культурної та політичної єдності України останньої чверті ХІХ – початку ХХ ст. Яскравим прикладом подібних плідних взаємин, що вплинули на становлення ідеї української державності, були культурно-інтелектуальні зв'язки між М. Павликом та Лесею Українкою. Їх умовно можна класифікувати на суспільно-політичні, літературно-публіцистичні та побутові. Перші дві групи зв'язків були тісно взаємопов'язані і тісно перепліталися з громадсько-політичною діяльністю обох представників українського відродження. Вільний обмін думками та ідеями сприяв взаємному творчому збагаченню інтелектуалів, викликав до життя нові спалахи креативності, що виливалися у формі значущого творчого доробку. Багатоплановість взаємин між цими титанами суспільно-політичної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст. сприяла їх взаємному інтелектуальному збагаченню та транзиту передових політичних ідей за напрямками Захід – Схід, Схід – Захід.

Бібліографічні посилання

1. Злупко С. Творче єднання / С. Злупко // Жовтень. – № 8. – 1964. – С. 13–15.
2. Костюк В. Громадсько-політична та наукова діяльність Михайла Павлика (1874–1915) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / В. В. Костюк. – Івано-Франківськ, 2008.
3. Куликов М. Леся Українка – видатний український мислитель-революціонер / М. Куликов. – Х., 1962.

4. Кухалашвілі К. Леся Українка – публіцист / К. Кухалашвілі. – К., 1965.
5. Леся Українка. Збір. тв. : у 12 т. / Леся Українка. – Т. 10: Листи (1876–1897). – К., 1978.
6. Леся Українка. Збір. тв. : у 12 т. / Леся Українка. – Т. 11: Листи (1876–1897). – К., 1978.
7. Леся Українка. Публікації. Листи. Статті. Дослідження / Леся Українка. – К., 1954. – Т. 1.
8. Нестерук М. У Львові і серед львів'ян / М. Нестерук // Жовтень. – № 2. – 1971. – С. 142–148.
9. Павлик М. Перші ступні русько-українського жіноцтва / М. Павлик // Народ. – № 4. – 1890. – С. 42–50.
10. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом. – Чернівці. – 1910. – Т. 6 (1890–1891).
11. Полєк В. Дружба / В. Полєк // Вітчизна. – № 8. – 1963. – С. 220–221.
12. Третяченко Т. Художня проза Лесі Українки / Т. Третяченко. – К., 1983.

Надійшла до редколегії 27.11.2010

УДК 94(477)«18/19»

Л. В. Гриженко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ЗАСЕЛЕННЯ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ПОСИЛЕННЯ УРБАНІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕГІОНІ

Проаналізовано особливості заселення Катеринославської губернії наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. та простежено його вплив на посилення урбаністичних процесів.

Ключові слова: міграційний рух, урбаністичні процеси, переселенці, міське середовище.

Проанализировано особенности заселения Екатеринославской губернии в конце ХІХ – начале ХХ вв. и прослежено его влияние на усиление урбанистических процессов.

Ключевые слова: миграционное движение, урбанистические процессы, переселенцы, городская среда.

Analyze the features of the settlement Katerinoslav province at the end of the 19-th century and at the beginning of the 20-th century and traced the impact on strengthening urban processes.

Key words: migration, urban processes, settlers, urban environment.

Вивчення питання заселення Катеринославщини наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. є дуже важливим для розуміння специфіки модернізаційних процесів та з'ясування особливостей становлення ранньоіндустріального суспільства в Україні на межі століть. Власне, на основі цього можна дослідити і сам процес розвитку капіталістичних відносин. Саме цим і визначається актуальність вищезгаданої проблематики, тим більше, що в історичній літературі це питання ще не дістало всебічного висвітлення.

Як у радянській історіографічній традиції, так і в працях сучасних дослідників вже незалежної України, весь процес заселення Катеринославської губернії кінця ХІХ – початку ХХ ст. розглядається лише в контексті загального ви-